

надбанням нації, людства, до якого вона належить чи належала, – тим духовним здобутком, вартість якого перебуває за межами простору й часу.

1. Большой психологический словарь / [ред.-сост. Б. Мещеряков, В. Зинченко]. – С. Пб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
2. Братусь Б. С. Двойное бытие души и возможность христианской психологии / Б. С. Братусь // Вопросы психологии. – 1998. – № 1. – С. 72–79.
3. Журнал «Психологія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psychology.su/slovar/d/duhovnost>.
4. Климишин О. І. Психологія духовності особистості: християнсько-орієнтований підхід : монографія / О. І. Климишин. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2010. – 440 с.
5. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Е. О. Помиткін. – К. : Наш час, 2007. – 280 с.
6. Релігієзнавчий словник / за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К. : Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
7. Савчин М. В. Духовна парадигма психології : монографія / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2013. – 252 с.
8. Свободная энциклопедия «Википедия» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Дух>.
9. Свободная энциклопедия «Википедия» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://ru.wikipedia.org/wiki/Дух_\(философия\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Дух_(философия)).
10. Философский энциклопедический словарь / ред. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблев, В. А. Лутченко. – М. : Инфра-М, 1998. – 576 с.

УДК 159.923

Лариса Міщиха

ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЖИТТЄВОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ

У статті з позиції типологічного підходу проаналізовано онтологічний вимір життєвого світу особистості. Автор висновує, що вибір індивідом того чи іншого плану буття може слугувати критерієм смислової наповненості особистості і в пізній дорослості.

Ключові слова: онтологічний вимір, життєвий світ, типологічний підхід.

The article analyzes the ontological dimension of the world of the individual from the position of the typological approach. The author concludes that the choice of an individual life plan can serve as a criterion of sense of fullness of personality in late adulthood.

Keywords: ontological dimension, life-world, typological approach.

Можливість переходу потенційного в актуальне немислима без урахування такого вагомого концепту, як «життєвий світ» особистості, що огортає «зовнішній світ особистості (навколишнє), внутрішній і спільний світ, у якому відбувається діалог з іншими» (Л.Бінсвангер), бо «якщо людина хоче прийти до самої себе, її шлях лежить через світ» [10, с.120]. Це в черговий раз підтверджує положення Б.Г.Ананьева про те, що той чи інший ступінь збереженості, деградації або повного одряхління є функцією не тільки віку, а й соціально-трудової активності, тобто продуктом не тільки біогенетичної еволюції, а й життєвого шляху людини як особистості й суб'єкта діяльності».

Дослідники «онтології життєвого світу» (Е.Гуссерль, Л.Бінсвангер, С.Л.Рубінштейн, Р.А.Ахмеров, Б.С.Братусь, Ф.Є.Василюк, Д.О.Леонтьєв та ін.) постулюють, що тільки у взаємодії зі світом людина може відбутись у всій повноті свого буття. Відповідно для нас є дотичним типологічний аналіз життєвого світу людини, репрезентованого в даній науковій царині, як можливість відстежити «процес народження творчої особистості» у форматі онтологічного поля її буття, яке в пізній період віддзеркалює досвід напрацювань особистості на попередніх гілках онтогенезу. Як зауважував С.Л.Рубінштейн: «Особистість тим більш значуща, чим більша її сфера дій, той світ, у якому вона живе, і чим він є більш завершеним, тим більш завершеною є вона сама» [9, с.434].

Мета статті – проаналізувати з позицій типологічного підходу життєвий світ індивіда й показати, як вибір життєвого світу в дилемі «зовнішнє» – «внутрішнє» впливає на життєву стратегію особистості.

Формування інтерсуб'єктивного типу життєвого світу людини є тривалим процесом, у якому поєднуються закладення цінностей (від інтеріоризації й соціалізації до глибини усвідомлення, що зростає), присвоєння смислів і вибір способу існування. Вибираючи спосіб існування – традиційний чи рефлексивний (С.Л.Рубінштейн), в основі якого прагнення до самоактуалізації, розвитку творчих здібностей чи прагнення до приємних і нескладних речей (А.Маслоу), адаптації (відповідно до запитів соціуму) чи самореалізації (відповідно до внутрішнього покликання) (Р.А.Ахмеров); володіння (користолобство), соціальних досягнень (кар'єризм, жадоба влади) чи служіння (трансцендентний світ) (О.Р.Фонарьов) та ін. – особистість конструює свою життєву стратегію, розбудовує систему смислів, рухаючись від одного вікового етапу до іншого, приносить їх, як спадок, у завершальний період свого життя.

Наша увага була звернена до типологічного підходу Ф.Є.Василюка [4, с.91; 5, с.94], у форматі якого широко представлений життєвий світ особистості в розмаїтті його типологічних характеристик, репрезентованих у варіантах зовнішнього («легкого» і «важкого») і внутрішнього («простого» і «складного») світів. Легкість зовнішнього світу забезпечує максимальну комфортність сутності, яка відсутня у «важкому» світі.

Відтак, якщо за одиницю відліку взяти критичні ситуації легкого й простого світу, онтологічне поле якого складає «вітальність» (Ф.Є.Василюк), то маємо найбільш «примітивне» існування особи у фокусі «тут і зараз», з відсутністю перспективи й ретроспективи хронотопу. Будь-яке просторово-часове порушення цього світу викликає в людини психологічну катастрофу – стрес [4, с.93; 5, с.96], оскільки становить «загрозу» для її життєвих благ. Пасивність, примітивні емоційні реакції на відчуття задоволення/незадоволення стають пріоритетними, де принцип задоволення є визначальним у світовідчутті. Відповідно людина, яка не виходить з «пози ембріона» (Ф.Є.Василюк), характеризується як пасивна, лінива, матеріальна, тілесна. Внутрішня й зовнішня картини світу оформлюються у своєрідну конфігурацію задовольнень вітальних потреб. Відсутність ціннісно-сміслових орієнтирів, домагань та вищих устремлінь породжує радикал інфантильної установки [5, с.99].

Окреме життєве відношення з'являється у внутрішньо простому й зовнішньо важкому світі. Шлях до життєвих благ у ньому лежить через долання труднощів, що вимагає від особи «живого руху» (Ф.Є.Василюк). Предметна діяльність, психічно опосередкована, через простоту внутрішнього світу спрямована на задоволення єдиної потреби у фокусі хронотопу «це – завжди». Порядок із хронотопом «тут і зараз» з'являється «там і тоді». Зовнішній аспект психологічного світу розгортається в деяку просторово-часову перспективу [5, с.105]. «Як зробити, як досягти?» стає лейтмотивом світу, де кожен предмет осмислюється тільки з позиції корисності або шкідливості для задоволення єдиної потреби. Підпорядкування диктату реальності стає законом життя, принципом побудови діяльності. Внутрішньосуб'єктивне підпорядковується зовнішньому, а об'єктивне – реальності. Механізм «терпіння-надії» покликаний контролювати афекти на час «затягування» задоволення потреби, неможливість задоволення якої фруструє людину.

Онтологічне поле внутрішньо складного й зовнішньо легкого світу – «ціннісний світ» (Ф.Є.Василюк), де в полі внутрішнього зору охоплено два і більше відношень, що розгортаються сукцесивно (у відповідному порядку). Завдання, що стоять перед суб'єктом, полягають у визначенні черговості виконання діяльності (пріоритетності) [4, с.92; 5, с.119]. Оскільки вся життєдіяльність зведена до свідомості, перед нею постають апорії – вибори між мотивами. Це створює «трагічну тональність» ситуації, у якій опиняється суб'єкт, породжує критичну ситуацію світу, зумовлену конфліктом потреб, де жертва неминуча. У складному життєвому світі конфлікт двох потреб не може бути вирішений у форматі двосторонніх взаємин між ними. Тут є необхідність звернення до цілісності свідомості. З іншого боку, до кризи призводить і сама легкість світу, яка не дає можливості суб'єкту вийти із двозначності, роздвоєності у цілісність, інтегрованість. Оскільки відсутнє майбутнє, «там і тоді» не існує, натомість утверджене «тут-і-тепер» представлене хронотопом «якщо не тут – то ніде, якщо не тепер – то ніколи» [4, с.96]. Позаяк у даній точці цілісність не досягнена (це «назавжди»), що породжує кризу, результатом якої стає дихотомія вибору, перед якою опиняється суб'єкт, зокрема:

а) мотиви ціннісно дискредитуються, відкидаються свідомістю принципово, що передбачає радикальну перебудову ціннісно-мотиваційної системи, оскільки події, що переживаються, роблять неможливою реалізацію вагомих життєвих відносин (хвороба, втрати і т. д.);

б) свідомість «не фільтрує» змістовного ідейного протиріччя між мотивами, внаслідок чого вони знижують свій статус, жертвуючи менш вагомим у даній ієрархії, або відкладаються до того часу, коли визріє можливість їх реалізації.

Завдання ціннісного переживання в першому варіанті – вибір й утвердження нового мотиваційно-сміслового ядра особистості, трансформація життєвих стосунків. Ціннісне переживання другого підтипу можливе тільки на вищих ступенях ціннісної свідомості [5, с.130–131].

Оскільки особистість, яка проживає у цьому світі, позбавлена зовнішнього досвіду реалізації рішень свідомості, не знає жертвовності в праці, страждан-

нях, життєвому «гартуванні» глибинних смислів і цінностей, вона приречена переживати кризу, породжену будь-яким її рішенням.

Онтологічний простір внутрішньо складного й зовнішньо важкого світу – цілісність життя, представлена сплавами попередніх особистісних напрацювань (діяльність, свідомість, воля). Закономірності цих світів продовжують своє життя у складі важкого й складного світу, однак перебувають тут під контролем його законів. Якщо ж відбувається порушення його кордонів – вихід закономірностей інших світів, то людина «зісковзує» в нього і вже підпорядковується онтологічному його полю (законам, нормам життя цього світу). Якщо в попередньому світі вибір був мотивований ситуацією, то в момент боротьби мотивів у внутрішньо складному й зовнішньо важкому світі вибір робиться на користь відкинутої альтернативи. Активізуються мотиваційні процеси, і навіть при спаді (втома, зниження натхнення, насичення тощо) вольові зусилля особистості регулюють процес на користь активних дій [5, с.138–140]. У той же час воля не тільки сприяє певній діяльності, а й слугує реалізації життєвих замислів суб'єкта. У цьому світі знаходить свій реальний вияв хронотоп минулого-теперішнього-майбутнього. Причому акцент робиться на постановці дальніх і близьких мотивів, детермінованих актуальністю тих чи інших потреб і запитів. Внутрішня реальність – «практична свідомість» – у живому психологічному рельєфі вбачає ціннісні й мотиваційні координати життя [5, с.147].

У процесі перетворення цінності з мотиву-заданості в реальну мотиваційну силу відбувається енергетична метаморфоза самої цінності, що починає володіти енергетичним потенціалом (М.Бахтін). Звідси вибір утрачає свою трагічну напругу, більше того, для людини, просякненої вищою духовною цінністю, він уже перестає бути животрепетною проблемою. Осмисленість власного буття, волевиявлення особистості скерували вектор її руху, визначивши головну спрямованість, куди вона сконцентрувала свої зусилля. Відтак замисел – цінність, покликання [5, с.147]. Мовиться про «саморозбудову» особистості, про активне самотворення, де сам задум (ідеальне проектування) втілений у реальність буття як такого, що є. Вищим принципом даного життєвого світу стає творчість.

Особистість важкого й складного світу більш стресостійка, оскільки не очікує миттєвого задоволення потреб, однак і вона не уникає кризи. Критична ситуація має місце тоді, коли відбувається «зісковзування» її із «творчо-вольового» світовідчуття в інфантильне. Вона може бути за тривалістю як короткою (миттєвою), так і тривалою (затяжною). Якщо перша виникає на фоні загального благополуччя як відчуття глобальної смисловтрати, самотності, що швидко минає, то друга викликана затяжним стресом через відсутність «радості буття» (хоча б часткового задоволення потреб), фрустрованого відношення (втрати) чи «ослаблення» життєвого світу, підпорядкованого творчо-вольовому принципу [4, с.98].

Завдання внутрішньо складного й зовнішньо важкого світу – намагання втримати свідомість у хронотопі «творчого» життєвого світу, який виступає як цілісність буття людини, охоплюючи весь об'єм її життя, життєві стосунки. Стратегія творчого переживання полягає у формуванні довіри до реальності. Звідси мовиться не просто про задоволення потреб (як в інших світах), а про

служіння вищій цінності, вершиною якої є безумовна готовність до самопожертви. Цей стан піднімає людину з безвиході ситуації, прориваючи ситуацію неможливості [5, с.150].

Вибираючи своє онтологічне поле буття, особистість створює ту життєву реальність, у якій завершує свій життєвий цикл.

Д.О.Леонтьєв [8, с.114], досліджуючи структурованість життєвого світу, окреслює:

а) традиціоналістський життєвий світ як редукцію в минуле, що задає всі орієнтири;

б) когнітивно простий світ, в основі якого знаходиться біологічний цикл життя (циклічне репродуктивне життя). Сільськогосподарська модель тут є провідною, а взаємини індивіда із суспільством розбудовуються за принципом соціоцентризму (як підпорядкування нормі);

в) гедоністичний життєвий світ, як протиставлення власних інтересів інтересам соціуму. Індивід паразитує, вибудовуючи свій життєвий простір у часовому континуумі «тут і зараз»;

г) прогресистський світ виводить нові взаємини індивіда із суспільством на основі паритетності. Визначальним принципом прогресистського світу стає самореалізація. Акумуляція конструктивних знань детермінує принцип розвитку суспільства на різних рівнях його життєдіяльності. Життєвий світ спрямований у майбутнє, пріоритетними в ньому стають наука, творчість, виробництво, продуктивний бізнес [8, с.115]. Прогресистський світ, за Д.О.Леонтьєвим, це – внутрішньо складний і зовнішньо важкий світ, за Ф.Є.Василюком – детермінує творче начало й особистісний та суспільний розвиток.

У континуумі життєвого простору виокремлюються життя «внутрішнє» і життя «зовнішнє» [7]. Зовнішній варіант життя в пізньому онтогенезі – це життя за правилами, що визначаються регламентованістю (ритуальністю, сценарністю). «Правильність життя» «оберігає» людину від ризику, ініціативи, творчих пошуків. Свою реалізованість особа вбачає в чіткому дотриманні наперед «складеного» сценарію, нормативно виконує всі приписи щодо групових (суспільних) стандартів; її свідомість просякнута стереотипами, штампами, правилами, чіткою регламентацією. Це свого роду шлях у стабільність, «упорядкованість», але не у творчість. Індивід є членом спільноти, у якій «розчиняє» власне «Я». Такий сценарний варіант життя часто характерний для сучасного старшого покоління, з радянським вишколом. Звідси конформізм, нав'язування свого розуміння життя як власного сценарію, що ще більше загострює болючу проблему поколінь. «Зовнішнє» життя – це і «життя-досягнення» (В.М.Дружинін). Оскільки людина рухається постійно до майбутнього (нових досягнень), а зона пошуку при цьому звужується, такого самого процесу зазнає і свідомість. Виникають питання: «Чи я жив своїм життям?», «Чи робив те, що резонувало у душі?» Сценарій кар'єри вичерпаний, соціальна активність зменшується й здебільшого згасає. Результатом є біль, амбіції, замикання, непродуктивне мислення, за яким – «вакуум існування» (Е.Берн). Варіантами зовнішнього життя є «життя як сон» (В.М.Дружинін). У цьому життєвому світі суцільна редукція:

мінімум активності, максимум спокою. Бажання гомеостазу – з відсутністю життєвих проблем, емоційних травм і напружень, які особистість «не здатна» вирішувати, – породжує потребу «відходу в інший примарний світ» – «життя-сон», «життя-фантазію». Нереалізованість і «духовна неспроможність» затягують її в ілюзорний світ алкогольного «забуття», що веде до психологічного й фізичного розпаду, «сповільненого суїциду». «Життя як трата часу» (В.М.Дружинін) – теж варіант ілюзорності зовнішнього світу, як втеча від «самого себе». Ритуальна діяльність, розваги, ігри не здатні заповнити «вакуум існування». Варіант «життя проти життя» (В.М.Дружинін) як феномен «злостісної агресії» (Е.Фромм), фізичне (психічне) знищення інших споріднює з варіантом «цілепокладання» чи «досягнення» з егоцентричною мотивацією – утвердження власного «Я».

«Внутрішнє життя» людини охоплює варіанти «життя як служіння» і «життя як творчість». Варіантом «служіння» є продовження духовного життя в інших – дітях, внуках, правнуках. Людина віддає себе вихованню підростаючого покоління, передає свій досвід, бере участь у місіонерській справі, допомагає немічним.

«Внутрішнє життя» – це перш за все життя автентичне, творче. Людина є автором свого життя від початку його усвідомлення й до завершення. Вона творить себе і світ, у якому живе, і в цьому перманентному стані здобуває сенс свого існування, піднімаючись над «тягарем» «зовнішнього світу». Перед людиною постає дихотомія: 1) «війна» із зовнішнім світом і неприйняття його регламентацій; 2) знаходження балансу між цими світами [7]. Творче життя – це життя справжнє, істинне, оскільки вибудовується за рахунок «життя духу». Для людини найважливіше те, чи реалізується внутрішній зміст її особистості в зовнішньому світі, зв'язок з яким необхідний, щоб не опинитись у пастці «самозанурення» – втрати зв'язку із зовнішнім світом. Оскільки зовнішній світ є першоджерелом змісту творчого процесу, особистість повинна розв'язати для себе дилему: «Я» – «Світ». Внутрішнє життя вичерпується разом із вичерпаністю творця. Звідси або трагедія творця, який завершив свій творчий шлях, або повернення в життя зовнішнє – прийняття регламентацій світу [7].

Особливий інтерес у форматі дослідження онтології життєвого світу особистості в період пізньої дорослості становить підхід В.В.Клименка, І.О.Акімова [1], які, репрезентуючи типологічний підхід (з урахуванням вікової категорії літніх людей), виокремлюють стани-діапазони (скажімо, світи) проживання людини, зокрема:

- а) нижній діапазон – стан існування, мета – самозбереження;
- б) середній діапазон – стан відчуття задоволення, мета – досягнення задоволення;
- в) високий діапазон – стан творця, мета – творіння.

У нижньому діапазоні людина проявляє себе в стані раба, її життя обумовлене певними рамками, які вона вибудувала навколо себе. Страх паралізує її активність, до якої вона не звикла, бо не розвинула в собі самостійність мислення, натомість звужені алгоритмом стереотипні дії, формалізм у ставленні до справи. Індивід «пульсує» свободою тільки власного простору, за межами

якого є невідоме, а отже, непередбачене, що становить загрозу готовим шаблонам і схемам. Ініціатива відсутня, все життя вкладається в наперед визначену програму дій. Це стан існування.

Середній діапазон репрезентує споживача, головним сенсом життя якого є пошук задоволення в житті. Користуючись благами інших, людина нічого не віддає, беручи. Межі її свободи – це «зони задоволення», за якими втрачається цінність світу як такого. Це стан забезпечення життя.

Високий діапазон спонукає людину жити дією, яка веде до мети. Вона працює із задоволенням, примножуючи свій енергопотенціал. На цьому рівні з'являється покликання – творчість; пошукова активність формує постійну потребу особистісного розвитку та самореалізації. Творчість дозволяє людині акумулювати енергію протягом усього життя. Це стан, що забезпечує творчу роботу.

Внутрішні світи можуть як збігатися, так і відрізнятися за такими ознаками, як спрямування їх найбільшої активності діяльності, широта й глибина охоплення проблем, які рефлектуються, і як конкретна результативність цього внутрішнього світу. В одних людей спрямованість роботи їх внутрішнього світу відбувається на рівні діалогів із собою (особистісна проблематика). Згідно з А. Маслоу, вона спрямована на задоволення дефіцитарних або житейських потреб. В іншій категорії людей – спрямованість на пошук способів оптимального задоволення вищих морально-духовних потреб, які є дотичними до основних життєвих цінностей людини. Чим більше проблем такого характеру охоплюють внутрішній світ людини, тим він стає змістовно багатшим.

Заслуговує на увагу типологія внутрішніх світів, в основу якої О.О.Бодальов ставить критерій творчого досвіду. Відтак одна категорія людей за відсутності яскраво вираженої мотивації до творчості, низького творчого потенціалу виявляється тільки на декларованому рівні його реалізації. Натомість в іншій категорії, де напрацьований творчий досвід (емпірична складова), мотиваційна готовність до виконання діяльності сильніша, відповідно результативність є конкретна та реалістична [2]. Звідси, від того, наскільки активно й продуктивно «працює» внутрішній світ людини (окрім інших факторів), залежать глибина й об'єктивність оцінки результату, якого вона досягає як особистість і як суб'єкт творчої діяльності в кожний момент життя. Усі видатні діячі науки, техніки, мистецтва та інших галузей діяльності були людьми з багатим і постійно діючим внутрішнім світом, для якого були характерні інтегрованість і спрямованість на головну для кожного з них справу життя.

Характеристики внутрішнього світу залежать і від того, наскільки в людині самостійний і спрямований на новаторські знахідки інтелект, домінанта репродуктивного чи продуктивно творчого, наскільки людина є емоційно включеною у свою справу, пошук рішення проблем, що привертають її увагу, пробуджують інтерес. При цьому, відповідно, піднімається питання про результативність дій (підкріплення досвідом), а не просте застрявання в глибоко «засілих» проблемах (результатом яких є депресія та відчай). Таким чином, ступінь розвитку і характер функціонування пізнавальної сфери людини, сфери її почуттів

і волі знаходять своє вираження і в тому, на якому психічному рівні і з яким результатом працює її внутрішній світ.

Розглядаючи життєвий шлях як творче завдання, Є.П.Варламова та С.Ю.Степанов [3, с.130] виокремлюють три життєві стратегії особистості – життєвичерпаність, життєпородження і життєтворчість.

Тип життєвичерпаності репрезентує людину, яка характеризується високим ступенем визначеності власної життєдіяльності в умовах життя, що склались. Особистість, яка вибрала споживацько-примітивний шлях на попередніх гілках онтогенезу, у пізні роки життя навряд чи буде проявляти ініціативу й творчість. Творчий потенціал при цьому не реалізується, а тим більше не нарощується. Людина веде пасивний спосіб життя, задовольняючи вітальні потреби, не культивує потреб у розвитку.

Життєпородження – життєва стратегія, що сприяє культивуванню самою людиною потреби у творчості. Один творчий акт змінюється іншим, тим самим з кожним наступним кроком реалізуються нові потенційні можливості. Тут можлива нерівномірність реалізації творчого потенціалу людини, злети, падіння, кризи смислів, цінностей.

Життєтворчість, як життєва стратегія, проявляє себе розвитком духовних потреб, прагненням до самореалізації, прийняття творчості як цінності власного життя, де кожен життєвий акт особистості стає актом творчості.

Розвиваючи свою полінатурність (внутрішній полілогізм), людина може проживати декілька життів одночасно, реалізуючи тим самим принцип поліфонічності й поліморфності (багатогранності) власного буття. На цьому шляху вона сама вибирає й розвиває ціннісну систему координат свого життя, відносно неї вибудовує і власну життєву траєкторію [3, с.121].

В онтології життєвих світів завжди наявні життєві події людини, серед яких виокремлюють «події середовища» (Б.Г.Ананьєв), за яких зміна обставин змушує людину змінюватись на їх вимогу (вимушена необхідність), «події поведінки» (Б.Г.Ананьєв), коли в людини є можливість вибору щодо спрямування своїх зусиль у визначений напрям, а також «події внутрішнього життя» (Н.А.Логінова), що складають її персональну духовну біографію. Вираженням суб'єктності людини є наявність «власного середовища розвитку» (Б.Г.Ананьєв), де особистість себе репрезентує як творець власного життя.

І якщо розглядати життєвий світ як такий, що підлягає змінам (особистісним корекціям) через значущі для людини події життя, то найбільш стійким є реалістичний тип життєвого світу, взаємопереходи можливі між гедоністичним і реалістичним типами або творчим і ціннісним [6, с.136–137]. Життєвий світ розкриває людину – суб'єкта життєвого шляху.

Висновки. Таким чином, формування інтерсуб'єктивного типу життєвого світу особистості є тривалим процесом, у якому поєднуються формування системи ціннісних орієнтацій через інтеріоризацію й екстеріоризацію, присвоєння смислів та вибір способу існування з подальшим процесом особистісного розвитку.

Аналіз онтологічного простору кожного з життєвих світів дає можливість висувати, що залежно від вибору індивідом того чи іншого плану буття можна говорити про його смислову наповненість і в роки пізнього онтогенезу.

1. Акимов И. А. О природе таланта. О мальчике, который умел летать, или Путь к свободе [Электронный ресурс] / И. А. Акимов, В. В. Клименко // Интернет-издание. – 2007. – 342 с. – Режим доступа : <http://knigi.tor1.ws/index.php?id=2818812#.Us1CLbRmL0M>.
2. Бодалев А. А. Внутренний мир человека как один из факторов достижения им вершины в своем развитии [Электронный ресурс] / А. А. Бодалев. – Режим доступа : <http://hpsy.ru/public/x810>.
3. Варламова Е. П. Психология творческой уникальности человека / Е. П. Варламова, С. Ю. Степанов. – М. : Ин-т психологии РАН, 2002. – 256 с.
4. Василюк Ф. Е. Жизненный мир и кризис : Типологический анализ критических ситуаций / Ф. Е. Василюк // Психологический журнал. – 1995. – Т. 16, № 3. – С. 90–101.
5. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф. Е. Василюк. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
6. Демидова И. Ф. К вопросу о построении типологии жизненных миров / И. Ф. Демидова // Психология человека в современном мире. Т. 1 : Комплексный и системный подходы в исследованиях психологии человека. Личность как субъект жизненного пути : материалы Всерос. юбил. науч. конф., посвящ. 120-летию со дня рожд. С. Л. Рубинштейна, 15–16 октября 2009 г. – М. : Ин-т психологии РАН, 2009. – С. 130–137.
7. Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии / В. Н. Дружинин. – М. : ПЕР СЭ ; С. Пб. : ИМАТОН-М, 2000. – 135 с.
8. Леонтьев Д. А. К типологии жизненных миров / Д. А. Леонтьев // II Всерос. науч.-практ. конф. по экзистенц. психол. : материалы сообщ. / под ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2004. – С. 114–116.
9. Рубинштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности (к философским основам современной педагогики) / С. Л. Рубинштейн // Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики и психологии. – М., 1997. – С. 433–438.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла : [сборник] / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

УДК 159.942.5: 17.023.36

Ірина Опанасюк

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЕМОЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ», «ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ», «ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА» У СТРУКТУРІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті розглядається зміст емоційного інтелекту, теоретично обґрунтовані структурні компоненти емоційного інтелекту, такі як: емоційна спрямованість, емоційна стійкість, емоційна культура та показано їх співвідношення.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційна спрямованість, емоційна стійкість, емоційна культура.

The article deals with the content of emotional intelligence, theoretically grounded structural components of emotional intelligence, such as emotional focus, emotional stability, emotional culture and shows their relationship.

Keywords: emotional intelligence, emotional focus, emotional stability, emotional culture.